

LITTERATUR

Mayanthi L. Fernando, *The Republic Unsettled: Muslim French and the Contradictions of Secularism*. Durham & London: Duke University Press, 2014, 313 sid.

Den föreliggande monografin är antropologen Mayanthi L. Fernandos första. Efter ett kortare avsnitt med *acknowledgments* och ett fylligt introduktionskapitel är boken uppdelad i vad som synes vara tre block och avslutas med en kort epilög följt av noter ordnade kapitelvis, en bibliografi och sist ett person- och sakregister. Den här strukturen är för mig inte helt enkel. Det som ser ut att vara tre sektioner inleds med några sidor vad författaren kallar *field notes*, men de två egentliga kapitlen som följer efter varje sådant avsnitt och som i innehållsförteckningen ser ut att vara underavdelningar till *field notes* har löpande numrering. Detta är lite förvirrande. Det är inte heller så att dessa *field notes* utgörs av ”noteringar från fältet” till skillnad mot den övriga framställningen. I hela boken varvas nämligen redovisningar av intervjuer och deltagande i olika sammanhang med reflektioner, kontextualisering och referenser till akademisk, och annan, litteratur om de ämnen som avhandlas.

I boken utforskas hur muslimer i Frankrike skapar nya sätt att leva och engagera sig etiskt och politiskt genom att hämta näring både ur muslimska och sekulära traditioner, samtidigt som dessa omformas. Boken undersöker även hur de institutioner, de politiska och legala praktiker och de dominerande diskurserna som omfattas av fransk sekularism både reglerar, styr och bryter sönder muslimskt liv. Författaren blottlägger hur spänningar i *laïcité* måste ses som inneboende spänningar som ligger i konstruktionen av *laïcité* som tankefigur och alltså inte i första hand genererade av att det finns muslimer i Frankrike.

Ett viktigt tema i boken är hur den franska republikens proklamerade självbild av att vara *en* och *odelad* och sekulär (*laïque*) med nödvändighet och på flera sätt är problematisk. De må vara så att de nordafrikaner som kom till Frankrike på 60-talet kunde ses som främmande, men inte deras barn. Barnen är födda i Frankrike, talar franska, är kulturellt och nationellt franska och muslimer. När det gäller Algeriet var det en fransk provins i stort sett fram till självständigheten 1962. Mitt i den franska republiken sanktionerades religiösa identiteter såsom den muslimska. När rättskipningen sekulariserades i Algeriet fördes nämligen muslimsk domsrätt över till av republiken sanktionerade domstolar och republiken blev ett slags överdomstol. Det var republiken som avlönade de muslimska domarna, vilka skaffade sig sin utbildning som domare i islamsk rätt under republikens överinseende.

Fernando menar att detta gör det omöjligt att hävda islam som *främmande* och muslimer som *andra*. Ändå är det just precis det som har skett, och sker, menar hon. Idén om fransk sekularism behöver denna den andre, muslimen, islam, som kontrast, som den som

inte hör till, det som *inte* är *laïcité*. Det handlar inte i första hand om ”de elaka och onda”, inte om xenofobernas eller rasisternas åsikter utan om de subtila mönster som ligger djupt nedbäddat i tänkandet. Men Fernando får paradoxerna att framträda. Exempelvis finns det en idé om att sådant som tolerans, respekt för den andre och frihet skulle vara europeiska värden, men däremot inte totalitarism, folkmord eller kolonialvälde. Detta trots att det i historia och samtid finns så många spår av just det senare. Sådant ”ont” får aldrig vara annat än undantag och avvikelser när det handlar om ”européer” medan motsatsen gäller för andra. Intolerans och ofrihet ses som ofrånkomliga grundbulvar när det handlar om ”muslimer”. Jämlikhet framställs som ett inneboende värde i moderna demokratier, även när det inte syns i praktiken. Intolerans finns naturligtvis också i en västerländsk kultur men respekt för den andre förblir den grundläggande värderingen. Ett utslag av denna dubbla måttstock är att homofobi är ett problem om den är muslimsk men inte om den är katolsk eller republikansk.

Jag gillar den här boken. Den är lättläst men inte lättviktig och ger åtminstone delvis nya perspektiv på viktiga frågor om enhet och mångfald med Frankrike som fall-studium, men vågar jag säga med implikationer även i andra sammanhang. Kanske gillar jag den också eftersom Fernando bidrar med forskning som stöder min egen argumentation i dessa frågor. Det innebär inte att jag tycker boken är oproblematiserad. Två problem vill jag särskilt lyfta fram.

Det första är att jag tror att Fernandos arbete med vad hon med en neologism kallar *Muslim French* blir blind för en större kontext. Det är säkert så att muslimer är ’den andre’ i Frankrike på ett markant och besvärande sätt, men det är också så att *all* religion är problematisk för fransk *laïcité*, och så på väldigt många nivåer och i väldigt många olika sammanhang. Det är i många sammanhang inte heller självklart att vara katolik, och i fransk akademisk miljö är *teologer* för många omöjliga samarbetspartner. I den franska kontexten är det inte heller så att det är ett avslöjande att hävda att *laïcité* är den auktoriserade diskursen och politiska och legala institutioner ämnar skapa en viss sorts etisk och politisk sensibilitet. Detta är ett medvetet och explicit val; för många är religionen—exempelvis i form av katolicism eller islam—så farlig att en stark motideologi måste till; det är inget man hymlar med.

Det andra problemet är en fråga om *stil*. Allt eftersom blir det klart att Fernando tar ställning. Det tycker jag är bra. Kruxet är att hon gör det utan argument, väldigt implicit. Det finns en indignation som aldrig eller mycket sällan tematiseras. Ett sådant sätt att skriva fungerar kanske när författaren har eller kan antas ha moralen på sin sida, såsom i journalisters avslöjande av oegentligheter av olika slag. Skillnaden här är, menar jag trots att jag i grund och botten delar

det som tycks vara Fernandos ståndpunkt och uppfattning, att den franska republiken faktiskt *kan ha* vissa legitima anspråk som goda filosofiska skäl och politiska motiv att handla på ett visst sätt. Men Fernando dryftar inte sådant.

Det finns annat jag finner problematiskt i boken. Delvis har det att göra med olikheter mellan akademiska discipliner, men delvis rör det också vad jag uppfattar som en viss teori-tunghet, det vill säga när teorier presenteras grovhugget och i denna grova form tar allt för stor plats. Detta hindrar inte att Fernando presenterar viktig kunskap och goda insikter på ett alldeles fräscht och lättillgängligt vis. *Mes félicitations!*

Patrik Fridlund,
Docent, Lund

Harald Hegstad, *Gud, verden og håpet: Innføring i kristen dogmatikk*. Oslo: Luthersk forlag, 2015. 291 sid.

Harald Hegstad, professorn i systematisk teologi vid Menighetsfakulteten i Oslo, har skrivit en ny dogmatik. Boken är framför allt skriven för att användas som lärobok i introduktionskurser i systematisk teologi. På knappt 300 sidor hinner han på ett tydligt och lättbegripligt sätt gå igenom de flesta lärofrågor som diskuteras inom teologin. Boken prioriterar att ge en översikt av hela fältet framför fördjupning. Antalet noter och referenser till olika teologer är mycket begränsat. Själv skulle jag gärna haft några mer sådana utblickar till klassiska primärtexter och till moderna klassiker (till exempel saknas här såväl Paul Tillich och Gustavo Gutierrez).

Idag finns det många bud på vad som ska vara innehållet i en introduktionskurs till systematisk teologi. Hegstad skriver i en norsk kontext där systematisk teologi är det övergripande termen för det område som innefattar etik, religionsfilosofi och dogmatik vilket gör att han genomgående använder termen dogmatik för detta ämne. Han presenterar sig som en teolog som tydligt bejaktar det han kallar "huvudströmningen i den kristna traditionen". Han tvekar inte framhålla att "det är viktigt att hålla fast vid" Jesus som sann Gud och sann människa (s 141). Men Hegstad är ingen snäv, dogmatisk teolog. Han ger ganska vida orienteringar som lämnar flera omdiskuterade frågor öppna för läsaren. På det hela taget ger Hegstad en sympatisk presentation inifrån den kristna tron. Jag har svårt att se en annan översikt på ett skandinaviskt språk som gör det bättre än Hegstad.

Det är framför allt två saker som ger en mer personlig karaktäristik till boken. För det första skriver Hegstad utifrån en norsk, luthersk kontext. Det innebär att en student får god genomgång av klassiska karaktärsfrågor i en luthersk teologi som till exempel principen om Skriften allena, lag och evangelium,

korsets teologi, rättfärdiggörelse och ecklesiologi. Samtidigt vill Hegstad profilera sig som en ekumenisk teolog och på flera punkter leder dessa ekumeniska utblickar också till att hans egna lutherska tradition berikas. Detta gör att boken ger en nödvändig luthersk kontextualisering som är hjälpsam i Skandinavien samtidigt som läsaren får god inblick i andra teologiska traditioner.

För det andra betonar Hegstad att kristen tro är en *livstolkning*. Han hänvisar till Peder Gravem som definierar begreppet som "förståelse av oss selv og vår virkeligheds erfaring i lys av en helhetlig meningsammenheng" (s 20). Detta perspektiv blir ett viktigt grepp för att visa läsaren på trons relevans för det levda livet. Hegstad vill visa att kristen tro tolkar den verklighet som alla människor tillhör. Samtidigt ger livstolkningsperspektivet också kriterier för att pröva tron. Frågan är om en sådan beskrivning av tron ger ett "koherent och helhetligt tolkningsmönster" och, inte minst, om det erbjuder en rimlig tolkning av den verklighet som alla människor har gemensamt.

Hegstads betoning på livstolkning är ett fruktbart grepp. Ett stort problem i mycket undervisning i systematisk teologi är att kurserna kan ge kunskap om olika kristna teorier men utan att ge någon förståelse för vad den levda tron egentligen handlar om. Det är därför angeläget att tron sätts in i den pågående tolkningskonflikten om tillvaron. Samtidigt är det på denna punkt som Hegstads bok lämnar mig mest frustrerad. Det handlar framför allt inte om att han i stort utelämnar alla försök att genomföra den prövning av tron som han talar om inledningsvis, utan att han utelämnar en djupare beskrivning av hur den kristna tron tolkar människors verklighetserfarenheter.

Det finns en del goda ansatser i kapitlet om "världen, människan och ondskan" som beskriver tillvaron som en gåva och som lyfter fram människans tvetydighet. Men när han kommer till avsnitten om soteriologin då släpper han nästan helt detta grepp. Han konstaterar att utgångspunkten för en lära om frälsning är att allt inte står rätt till i världen och att detta handlar om såväl individ som tillvaron i sin helhet (s 168). Men innehållsligt förmedlar Hegstad ett försvar för en traditionell luthersk lära om ställföreträdande strafflidande och människans rättfärdiggörelse, den senare punkten dock med en klok korrigerig av den ofta ensidiga lutherska betoning på dess forensiska aspekter. Allt detta bygger på att människans grundproblem är relationen till Gud och att hon står med en skuld som behöver sonas. Men ingenstans förklarar Hegstad hur denna försoningssyn ger en rimlig förklaring av människors livstolkning.

Livstolkning har också nackdelen att det i alltför hög grad verkar utgå ifrån uppfattningen att det finns *en, gemensam verklighet* som vi sedan kan tolka på olika sätt. Är inte människans kulturer och gemenskaper mer sociala konstruktioner som delvis formar olika verkligheter? Ifall detta stämmer, då handlar